
VLADIMIR VYSOCKIJ V SLOVENSKÝCH A ČESKÝCH PUBLIKÁCIÁCH

ZUZANA SPODNIAKOVÁ

Ústav divadelnej a filmovej vedy Slovenskej akadémie vied, Bratislava

Abstrakt: Štúdia predkladá rešerš vydaných zbierok piesní a básní Vladimira Semionoviča Vysockého (1938 – 1980), ruského herca a barda druhej polovice 20. storočia, a jemu venovaných publikácií v slovenskom a českom jazyku od roku 1980 až po súčasnosť. Mapuje preklady konkrétnych knižných titulov v porovnaní s jazykovými originálmi, ktoré sleduje s ohľadom na ich publikačné tendencie a edičný kontext vzniku v pôvodnom literárnom prostredí. Taktiež skúma publikácie zostavené z ďalších tematicky relevantných preložených a autorských materiálov o Vladimirovi Vysockom. Všíma si pritom dramaturgiu publikácií so zreteľom na prekladateľskú tradíciu Vysockého básnického diela v českých prekladoch Milana Dvořáka, Jany Moravcovej a v slovenských prekladoch Lýdie Vadkerti-Gavorníkovej, Lubomíra Feldeka a Jána Štrassera, v tituloch zostavených Milanom Tokárom. Štúdia sa sústreďuje na ťažiskové knižné publikácie, no dotýka sa aj dôležitých časopiseckých vydaní Vysockého tvorby a textov zaoberajúcich sa jeho umeleckým odkazom alebo osobnosťou.

Kľúčové slová: Vladimír Semionovič Vysockij, Marina Vlady, slovenské a české preklady Vladimira Vysockého, slovenská a česká reflexia Vysockého tvorby

Prvé vydania Vysockého poézie

Vladimír Semionovič Vysockij (1938 – 1980), legendárny herec moskovského Divadla drámy a komédie na Taganke a tiež herec sovietskeho filmu, v ktorom nemohol hrať toľko, koľko by mohol a naozaj chcel, je dnes uznávaný aj ako jeden z najväčších ruských básnikov a tvorcov autorskej piesne druhej polovice 20. storočia. Počas jeho života sa stovky piesní a básní¹, v ktorých kričal pravdu o živote a dobe, nezadržateľne šírili na tajných nahrávkach v celom ZSSR aj za hranicami. V Sovietskom zväze z nich však uverejnili len niekoľko v časopisoch a knižne iba jedinú.² Aj táto pieseň ale vyšla podľa Vysockého slov „ukrutne dokaličená, skomolená, prekrútená“³. Počet členov Zväzu spisovateľov ZSSR sa vtedy síce počítal na tisícky, no žiadosť tohto národom milovaného autora „magnetofónovej literatúry“ o prijatie zakaždým zamietli. Rovnaká odpoveď vždy prišla aj zo Zväzu hudobníkov ZSSR. Za života nemohol publikovať, zakazovali mu spievať a hrať, no posmrtno mu udelili Štátnu cenu ZSSR, vznikla Komisia pre literárne dedičstvo Vladimira Vysockého pri Zväze spisovateľov ZSSR, Komisia pre literárne dedičstvo Vladimira Vysockého pri Moskovskom klube

¹ Moskovská bádatelka a archivárka Vysockého tvorivého odkazu Tatiana Orlovská spočítala, že len počet zhudobnených Vysockého textov, ktoré verejne spieval, je 784. Citované podľa VYSOCKIJ, Vladimír. *Mój Hamlet*. (ed. a prekl. Milan Tokár). Bratislava : Slovenský spisovateľ, 1985, s. 187.

² Báseň *Z cestovného denníka (Iz dorožnogo dnevnika)* vyšla v leningradskom almanachu *Deň poézie (Deň poezii)* v roku 1975.

³ TOKÁR, Milan (ed.). *Taký bol Vysockij*. Prekl. veršov Vladimira Vysockého Lubomír Feldek, z jazykovej interpretácie Milana Tokára. Bratislava : Obzor, 1990, s. 35.

amatérskej piesne a „jeho tvorbu vyhlásili za národný majetok, ktorý si vyžaduje starostlivý vzťah, uchovanie a štúdium“⁴.

V českom a slovenskom povedomí bol Vladimir Vysockij počas svojho života známy najmä ako filmový a divadelný herec. Svedčia o tom aj dva nami evidované články, vydané v československej tlači z tohto obdobia. Z nich je však pôvodným len článok Roba Vrábela *Herec s gitarou*⁵, uverejnený v časopise *Film a divadlo* v roku 1977. Začína sa slovami: „Sovietsky herec Vladimír Vysockij patrí medzi najnadanejších a vari najpopulárnejších moskovských umelcov strednej generácie.“⁶ Článok v českom jazyku, ktorý vyšiel v časopise *Kino* v roku 1973, je prekladom ruskej reportáže Semiona Čertoka *Vladyová a Vysockij*⁷. Oba texty venujú najväčší priestor Vysockého filmovým rolám, ale spomínajú aj postavy stvárnené v divadle. V snahe poukázať na všestrannosť umeleckého talentu Vysockého stručne popisujú aj jeho tvorbu veršov a autorských piesní, pričom dodávajú, že mnohé z nich boli zložené pre filmy a divadelné predstavenia.⁸

Prvá knižná publikácia Vysockého piesní a básní, zbierka *Nerv*⁹, vyšla v ZSSR už rok po umelcovej smrti.¹⁰ Zo zvukových záznamov a rukopisov veršov, ktoré moskovskému vydavateľstvu *Sovremennik* poskytla manželka Vysockého, francúzska herečka s ruskými koreňmi Marina Vlady¹¹, ju zostavil básnik Robert Roždestvenskij. Stodvadsaťdeväť ním vybraných textov, napísaných prevažne od druhej polovice šesťdesiatych rokov minulého storočia (zbierka tak nezahŕňa rané piesne, označované ako „kriminálne piesne“ – blatnye¹²), tematicky rozdelil do desiatich kapitol podľa zvolených cyklov Vysockého tvorby. Poznámky spracoval moskovský odborník na Vysockého tvorbu Andrej Krylov, ktorý v nich uvádza, že výber textov vznikol so zámerom predstaviť čitateľom predovšetkým „Vysockého – básnika“¹³. Na tento cieľ odkazuje Roždestvenskij hneď v úvode, v ktorom sa venuje analýze Vysockého tvorby. Začína slovami: „Táto kniha – nie je spevník.“¹⁴ Zdôrazňuje tak básnickú podstatu

⁴ KRYMOVOVÁ, Natalia. O básnikovi. In TOKÁR, Milan (ed.). *Taký bol Vysockij*, s. 236. Tokár v publikácii uvádza meno poprednej sovietskej divadelnej kritičky v slovenskej transkripcii z azbuky ako Natalja Krymovová.

⁵ VRÁBEL, Robo. *Herec s gitarou*. In *Film a divadlo*, 1977, roč. 21, č. 13, s. 8 – 9.

⁶ Tamže, s. 8.

⁷ ČERTOK, Semion. *Vladyová a Vysockij*. In *Kino*, 1973, roč. 28, č. 23, s. 6. – 7.

⁸ Práce Karla Martínka, ako aj iných divadelných vedcov a teoretikov, sa venovali tvorbe Divadla drámy a komédie na Taganke a v súvislosti s tým sa o Vladimirovi Vysockom ako o členovi súboru istotne zmieňovali, no neboli naňho primárne zamerané. Sústredili sa na najmä tvorbu divadla a jeho vedúcu režisérsku osobnosť, Jurija Petroviča Lubimova.

⁹ VYSOCKIJ, Vladimir. *Nerv*. Ed. Robert Roždestvenskij. Moskva : *Sovremennik*, 1981.

¹⁰ Zbierka *Nerv* v roku 1981 v Sovietskom zväze síce vyšla a veľa sa o nej hovorilo, no nikdy ju nebolo možné zohnať. Slávnym sa preto stal exemplár nachádzajúci sa v Leninovej knižnici, kam si ju chodili záujemcovia odpisovať. Hneď o rok vyšlo druhé vydanie (1982), no opäť sa k nemu nedalo dostať, pretože bolo určené na vývoz ako dôkaz slobody tlače v ZSSR. Zopár výtlačkov sa podarilo získať aspoň otcovi Vysockého, Semionovi Vladimirovičovi Vysockému. Po jeho smrti sa dostali do múzea.

¹¹ Vlastným menom Marina Catherine de Poliakoff-Baidarov. Umelecký pseudonym Marina Vlady si vytvorila z otcovského mena Vladimirovna po svojom otcovi, opernom spevákovi Vladimirovi Poliakoff-Baidarovovi. Zo ZSSR odišiel po revolúcii v roku 1917 a nový domov našiel vo Francúzsku.

¹² Piesne dvorového, mestského folklóru typického pre ruské podsvetie (viac pozri VYSOCKIJ, Vladimír. *Môj Hamlet*, s. 193). Vysockij ich však, ako tvrdil, písal ako paródie na kriminálne témy a podľa slov Vladimira Novikova ich interpretoval „parodicko-ironickou intonáciou“ (viac pozri NOVIKOV, Vladimír. *Živý*. In TOKÁR, Milan (ed.). *Taký bol Vysockij*, s. 250).

¹³ KRYLOV, Andrej. *Primečania*. In VYSOCKIJ, Vladimir. *Nerv*, s. 231.

¹⁴ ROŽDESTVENSKIJ, Robert. *Ot sostavitelja*. In VYSOCKIJ, Vladimir. *Nerv*, s. 3.

textov Vysockého piesní a básní, ktoré sa stávali piesňami až vďaka ich originálnej interpretácii a umelcovmu povestnému chrapľavému hlasu v sprievode sedemstrunej gitary. Sám Vysockij nie raz zdôrazňoval: „To nie sú piesne, ale recitácia veršov s gitarovým sprievodom. Robí sa to preto, aby sa ešte lepšie vnímal text.“¹⁵

Rok 1981 sa stal rokom prvého knižného publikovania Vysockého textov nielen v ZSSR, ale aj vo svete, pričom je možné, že sovietske vydanie urýchlila informácia o pláne vydať zbierku v USA. V tom istom roku, ako bol vydaný *Nerv*, totiž vo vydavateľstve Literaturnoje zarubežje (Literary Frontiers Publishers) v New Yorku vyšiel v ruskom jazyku prvý diel zbierky Vysockého piesní a básní *Pesni i stichi*. Zostavil ju Arkadij Lvov, ktorý k nej napísal aj predslov a komentáre. Konzultantom bol Ruvim Rubľov a hlavným redaktorom Boris Berest. Zostavovatelia hneď v úvode publikácie vyzývali všetkých, ktorí majú texty alebo magnetofónové nahrávky Vysockého piesní a veršov, aby ich poslali na adresu vydavateľstva. Možno aj na základe toho už o dva roky vyšiel druhý diel. V prvom zväzku amerického vydania sa však neuvádzali informácie, kedy bol zadaný do tlače, a tak sa o prvenstvo vydania Vysockého veršov viedli spory. Americká zbierka obsahovala tristo päťdesiat textov z Vysockého diela, čiže takmer o dve tretiny viac než zbierka *Nerv*.

Prvé preklady Vysockého tvorby do českého jazyka

Prvé preklady Vladimira Vysockého sa v Československu objavili skôr, než vyšla zbierka *Nerv* v ZSSR. Prekladaniu Vysockého tvorby do českého jazyka sa ako prvý začal venovať tlmočník a prekladateľ Milan Dvořák. S piesňami Vysockého sa zoznámil už v roku 1967, keď sa v Československu premietal film z horolezeckého prostredia *Vertikála (Vertikal)* a dala sa kúpiť platňa s Vysockého piesňami z filmu, v ktorom umelec aj účinkoval. V roku 1972 sa Dvořákovi dokonca podarilo z ruského vysielania v rádiu Svoboda¹⁶ získať prvú magnetofónovú nahrávku Vysockého piesne *Štrafňuje bataljony*, ktorú neskôr preložil do češtiny ako *Trestné prapory*. Dvořák svoje obľúbené piesne najprv spieval priateľom v ruštine a vôbec nemal v úmysle ich prekladať, pretože mu „pripadalo, že tohle vlastně ani překládat nejde“, ale po smrti Vysockého ho to zasiahlo „jako jakási nevyřčená výzva, jako úkol, který mi sice nikdo neukládá, ale já přesto cítím, že bych ho měl splnit. A tak jsem se do toho dal.“¹⁷ S prácou začal v septembri 1980. Prekladal podľa odposluchu¹⁸ z tajných nahrávok Vysockého koncertov na svojich či požičaných kazetách a podľa pár vydaných platní.

Spôsob, akým sa šírili Vysockého verše počas jeho života, je typický aj pre ich prvé preklady do českého jazyka. Predtým než vyšli Dvořákovy preklady v tlači, dostali sa na verejnosť v hovorenej a spievanej podobe. Prvých päť Dvořákových prekladov si požičal básnik a publicista Jan Rejžek, ktorý ich prečítal v rámci svojho programu pre študentské kluby. V roku 1982 oslovil Dvořáka redaktor pražského vydavateľstva Odeon Kamil Chrobák a pozval ho účinkovať na večery poézie pre pražskú poetickú

¹⁵ VYSOCKIJ, Vladimír. Ja a moje piesne. In TOKÁR, Milan (ed.). *Taký bol Vysockij*, s. 15.

¹⁶ Západné protisovietske rádio.

¹⁷ DVOŘÁK, Milan. Úvodom. In VYSOCKIJ, Vladimír. *Pravda a lež : Písňové texty*. Ed. a prekl. Milan Dvořák. Praha : Votobia, 1997, s. 9.

¹⁸ Milan Dvořák prekladá podľa odposluchu dodnes. Jedným z dôvodov je skutočnosť, že ho celý život trápili vážne problémy so zrakom a od konca šesťdesiatych rokov nemohol čítať. Literárnemu prekladu sa venuje s pomocou rodiny a priateľov, ktorí mu originály textov načítavajú na diktafón.

vináraň Viola. Vtedy začal Dvořák spievať verše Vysockého a ďalších ruských bardov verejne.¹⁹

Dvořákove preklady vyšli knižne začiatkom roka 1983 v zbierke *Koně k nezkracení*²⁰, ako interná metodická publikácia Inštitútu pre vzdelávanie. Zbierka popri tridsiatich piatich Dvořákových prekladoch poetických textov Vladimira Vysockého obsahuje aj výber textov Bulata Okudžavu, ktoré do češtiny preložil Václav Daněk. Práve o štrnásť rokov starší Okudžava (1924–1997), považovaný za zakladateľa a otca sovietskej autorskej piesne, sa stal pre Vysockého počas nakrúcania v Leningrade v roku 1961 impulzom a vzorom v spôsobe interpretácie vlastných básní v sprievode gitary. Na úvod svojich koncertov mu za to Vysockij nezabúdal poďakovať. „Je môj duchovný otec a v tomto zmysle zostáva pre mňa najšlachetnejším človekom...“²¹

Stretnutie veršov učiteľa a žiaka v spoločnej knihe i v prvej kapitole *Písňové světy Bulata Okudžavy a Vladimira Vysockého* odhaľuje ich spoločné črty, prameniace predovšetkým z vnútorného obsahu textov, a zároveň zdôrazňuje osobitosť poetickej tvorby každého z nich. Kým Okudžava pracoval s literárnou ruštinou, Vysockého fascinoval jazyk ulice. Súčasťou vybraných textov kapitoly je aj Vysockého text piesne *Pravda a lež (Pravda i lož)*, ktorú napísal a podľa vlastných slov uviedol „v napodobení“ Okudžavu. Daněk v pohľade na Okudžavove i Vysockého verše poukazuje na vnímavosť ich autorov, obracajúcu sa k zranenému človeku a svetu, považujúcu ju za východiskovú a spoločnú črtu tvorby oboch básnikov. Pramene bolesti vznikajú v ich textoch z rozporu presvedčenia túžiacej a nástojčivo zápasiacej duše po dobre v boji so zlom, ktoré má raz tvár fašizmu a vojny, inokedy tvár zlých vlastností či hlúposti človeka. Ich boj piesňou poháňa nádej, cieľom je pravda. Neprestajný vnútorný zápas s pretvárkou sveta sa u oboch premieta do širokého záberu spoločných tém (vojna, láska, rozprávky, každodenný život), ktorými dokážu osloviť všetky vrstvy spoločnosti. Motívy z histórie i súčasnosti majú silný epický základ, odvíjajú sa ako príbeh obohatený vlastnou i prevzatou skúsenosťou, a to nielen od človeka, ale aj od divadelnej postavy, zvierata alebo veci. Na konci príbehu mnohokrát prichádza poučenie. Zámerom je vstúpiť s poslucháčmi do dialógu a vzbudiť v nich túžbu po spravodlivosti, ktorá im už dávno horí v srdci. Daněk preto oboch nazýva „básnikmi svedomia“²². A ako predstaviteľov žánru autorskej piesne ich podľa biblického vzoru Božskej osoby nazýva tiež básnikmi trojjedinej bytosti, v ktorej sa stretávajú básnik, skladateľ a spevák s gitarou. Hlavné slovo tejto osobnosti však patrí básnikovi.

Ďalšie dve kapitoly knihy, *Setkání s Bulatem Okudžavou* a *Portrét Vladimira Vysockého*, predstavujú samostatné osobné i umelecké portréty oboch básnikov. Preklady piesní sa prelínajú s fiktívnym rozhovorom o živote a tvorbe, ktorý Daněk vedie s každým z nich. Daněk vychádza nielen z ich dávnejšie uverejnených odpovedí

¹⁹ Začiatkom osemdesiatych rokov zaradil niektoré Dvořákove preklady textov Vysockého piesní do svojho repertoáru aj český pesničkár Jaromír Nohavica, ktorý na pamiatku Vysockého napísal piesne *Divoké koně* (v roku 1985 vyšla na EP platni *Cesty* (5) a v roku 1996 na CD *Divné století*) a *Piseň pro V. V.* (v roku 1988 vyšla na dvojitej EP platni *Pisně pro V. V.*). Sám Jaromír Nohavica preložil niekoľko piesní Vysockého. Boli uverejnené aj časopisecky, napríklad deväť z nich vyšlo v týždenníku *Mladý svět*, 1984, roč. 26, č. 29, s. 20–21.

²⁰ OKUDŽAVA, Bulat – VYSOCKIJ, Vladimír. *Koně k nezkracení*. Ed. Václav Daněk, prekl. veršov B. Okudžavu Václav Daněk, prekl. veršov V. Vysockého Milan Dvořák. Praha : Svaz hudebníků, 1983.

²¹ VYSOCKIJ, Vladimír. Ja a moje piesne. In TOKÁR, Milan (ed.) *Taký bol Vysockij*, s. 15.

²² DANĚK, Václav. *Písňové světy Bulata Okudžavy a Vladimira Vysockého*. In OKUDŽAVA, Bulat – VYSOCKIJ, Vladimír. *Koně k nezkracení*, s. 61.

a biografických skutočností, ale aj z vlastných skúseností a osobných stretnutí s nimi a ich umením (za predpokladu, že autor vo svojom fiktívnych rozhovoroch nefabuluje). Tento knižný dialóg veľmi živým a prirodzeným spôsobom vytvára priestor na sprostredkovanie informácií o ich tvorbe a osobnosti od narodenia a detstva, ktoré pre oboch Moskovčanov zohralo veľmi dôležitú úlohu, cez tvorivé začiatky, hľadanie vlastného umeleckého štýlu a významné životné momenty, až po vrchol tvorby spolu s odhalením ďalších umeleckých ambícií.

Knižné stretnutie s Okudžavom s podnadpisom *Imaginárni interview s verši, písňami, prózami a poznámkami* obsahuje aj dva úryvky z jeho prozaického debutu, novely *Ahoj, študent (Bud' zdorov, školjar)* z roku 1961 a úryvok z historického románu *Putovanie diletantov (Putešestvije diletantov)*. Výber z textov sa končí piesňou venovanou pamiatke Vladimira Vysockého *Marině (O Volode Vysockom)* a stáva sa úvodom k jeho knižnému portrétu – učiteľ tak vzdáva poctu a prenecháva miesto svojmu žiakovi: „Voloda Vysockij, to je ten, o němž spívat je čas.“²³

V dialógu s „Hamletom atómového veku“, ktorý už pozná odpoveď na otázku „Byť či nebyť?“, s podnadpisom *Imaginárni interview s verši, písňami a odbočeniami* uvádza Daněk úryvky zo slov chvály na Vysockého od jeho priateľov Valerija Zolotuchina, Eduarda Volodarského, Grigorija Požeňana, Andreja Voznesenského i jeho matky Niny Maximovny Vysockej. Súčasťou „odbočení“ je aj Vysockého vyplnený „dotazník“ z 28. 6. 1970 a úryvok z divadelnej recenzie teatrológa Karla Martínka na slávneho Vysockého Hamleta²⁴ – podľa Daněka azda najkritickejšej, hoci neskôr Martínek ospravedlňujúco uznal a prijal jeho herecký vývoj v postave. Záverečné slová kapitoly patria úvahám režiséra Alexandra Mittu (*Namiesto nekrológu*) a jeho ženy Mariny Vladyovej (*Volod'a spieva d'alej*).

Rok po prvom knižnom vydaní Vysockého veršov v Československu vyšiel v českom jazyku preklad zbierky Roberta Roždestvenského *Nerv*. Výber pod názvom *Zaklínač hadů*²⁵ zostavila a do češtiny preložila prekladateľka a spisovateľka Jana Moravcová²⁶. Úvod zbierky začala citáciou už známeho výroku Roždestvenského, v ktorom upozorňuje, že zbierka *Nerv* nie je spevníkom, a pripojila sa k zámeru predstaviť Vysockého ako básnika. Do knižky v grafickej úprave Rostislava Vaněka zaradila päťdesiat tri Vysockého vážnych i humorných textov piesní a básní z rôznych tematických okruhov jeho tvorby (nie sú však podľa nich rozdelené do kapitol, ako je to v zbierke *Nerv*). Trinásť z nich bolo už predtým uverejnených v zbierke *Koně k nezkracení* v preklade Milana Dvořáka.

Na zbierku *Zaklínač hadů* nadviazala Jana Moravcová ďalšou zbierkou, uvádzanou ako druhé vydanie prekladu zbierky *Nerv*, tentoraz publikovanou pod názvom *Vladimír Vysockij*²⁷ v roku 1988. Svoj výber rozšírila o dvadsaťdeväť preložených tex-

²³ Z piesne *Marině*. Prekl. Václav Daněk. In OKUDŽAVA, Bulat – VYSOCKIJ, Vladimír. *Koně k nezkracení*, s. 128.

²⁴ Za rolu Hamleta (Divadlo drámy a komédie na Taganke, premiéra 29. 11. 1971, réžia Jurij Lubi-mov) získal Vysockij v roku 1976 Veľkú cenu na Medzinárodnom divadelnom festivale BITEF v Belehrade a v roku 1980 ocenenie na festivale Varšavské divadelné stretnutia v Poľsku. V roku 1977 získala inscenácia Veľkú cenu francúzskej kritiky za najlepšie zahraničné predstavenie roka na festivale Opadané listie v Paríži. V kostýme Hamleta, ktorého zahral dvestoosemkrát, je Vysockij pochovaný na Vagaňkovskom cintoríne v Moskve.

²⁵ VYSOCKIJ, Vladimír. *Zaklínač hadů*. Ed. a prekl. Jana Moravcová. Praha : Lidové nakladatelství, 1984.

²⁶ Vydatá Neumannová.

²⁷ MORAVCOVÁ, Jana (ed. a prekl.). *Vladimír Vysockij*. Praha : Lidové nakladatelství, 1988.

tov. K prekladom podľa Roždestvenského zbierky doplnila preklady podľa originálov uverejnených v renomovaných ruských mesačníkoch *Avrora* (6/1986, 8/1987), *Naš sovremennik* (1987), *Sputnik* (1987), *Voprosy filosofii* (7/1986) a štvrtročníka *Melodija* (1980). Popri nich sa súčasťou zbierky stali aj Vysockého citáty, ktoré sa striedajú s výrokmi blízkych, kolegov a priaznivcov (Roberta Roždestvenského, Mariny Vladyovej, Bulata Okudžavu, Jevgenija Jevtušenka, Ally Demidovovej, Davida Samojlova, Jiřiny Petrovickej, Jiřiho Žáčka, Alfreda Strejčka, Valentina Tolstycha, Veniamina Smechova a Jurija Kariakina), ktorí sa vyjadrujú predovšetkým k jeho tvorbe. Doslov zostavovateľky a prekladateľky ponúka stručný opis vývoja Vysockého umeleckej kariéry, s dôrazom na jej spevácku stránku. Popri nových prekladoch pribudli do publikácie aj nové divadelné fotografie Vysockého z inscenácií Divadla drámy a komédie na Taganke.

Zbierka *Môj Hamlet*

Preklad výberu Vysockého textov piesní a básní podľa Roždestvenského zbierky *Nerv* a iných ruských originálov v slovenskom jazyku vyšiel v roku 1985. Zbierku, nazvanú podľa Vysockého básne *Môj Hamlet* (*Moj Gamlet*, túto básň nikdy nezhudobnil), vydal Slovenský spisovateľ.²⁸ Autorom výberu je Milan Tokár, ktorý sa v osemdesiatych a na začiatku deväťdesiatych rokov stal aj zostavovateľom všetkých nasledujúcich zbierok a publikácií Vysockého tvorby²⁹ v slovenskom a jednej v českom jazyku.³⁰ Verše „kronikára všedných dní asfaltovej Moskvy“³¹ v prvom slovenskom vydaní preložila Lýdia Vadkerti-Gavorníková.

Zbierka pozostáva z niekoľkých častí a je rozdelená na texty Vysockého a texty o Vysockom. Jednotlivé časti a kapitoly opäť dopĺňajú fotografie z jeho hereckých a speváckych vystúpení i zo súkromia. Rovnako ako *Nerv* a *Zaklínač hadí*, aj zbierka *Môj Hamlet* sa začína *Piesňou speváka pri mikrofóne* (*Pesňa pevca u mikrofony*). Intímna sponď speváckovej duše tak tvorí prológ k dielu básnika, ktoré je predstavené v časti pomenovanej *Básne a piesne*. Obsahuje výber štyridsiatich ôsmich Vysockého textov piesní a básní preložených do slovenčiny. Tematicky sú rozdelené do kapitol podľa daných cyklov jeho tvorby, ako to urobil aj Roždestvenskij v zbierke *Nerv*. Tokár podrobnejšie charakterizuje cykly v doslove *Správa o Vladimírovi Vysockom*.³²

Prvá kapitola *Synovia idú do boja* predstavuje výber vojnových piesní tvoriacich významnú časť Vysockého diela, ktorými sa usiloval splatiť vnútorne pocitovaný

²⁸ VYSOCKIJ, Vladimír. *Môj Hamlet*. Ed. a prekl. Milan Tokár; prekl. básní V. Vysockého Lýdia Vadkerti-Gavorníková; prekl. básní B. Okudžavu, A. Voznesenského a J. Jevtušenka Lubomír Feldek, Juraj Andričík, Viera Marušiaková; prekl. úryvku z prózy A. Voznesenského „O“ Viera Marušiaková. Bratislava : Slovenský spisovateľ, 1985.

²⁹ V roku 1990 sa Tokár vrátil k svojmu pôvodnému povolaniu a pôsobil ako radca na veľvyslanectve ČSFR a potom SR v Moskve. Prekladateľskej a publikačnej činnosti sa odvtedy (s výnimkou niekoľkých publikácií) nevenuje.

³⁰ Milan Tokár je spolu s Beátou Felovou, vtedajšou dramaturgičkou Československej televízie Bratislava, aj autorom scenára programu *Básnik s gitarou : Vladimír Vysockij* (Československá televízia Bratislava, premiéra 25. 6. 1987), pripraveného v rámci relácie *Hudobné fórum*.

³¹ VOZNESENSKIJ, Andrej. „O“ In VYSOCKIJ, Vladimír. *Môj Hamlet*, s. 166.

³² V tejto jedinej slovenskej knižnej publikácii sa krstné meno Vysockého prekladá do slovenského prepisu a píše sa s dlhým „í“ ako „Vladimír“. Vo všetkých ostatných slovenských knižných tituloch je písané podľa prepisu z ruštiny ako Vladimír.

dlh, keďže vzhľadom na mladý vek sa vojny nezúčastnil, a zároveň sa pričíniť o to, aby ľudia nezabúdali na jej hrôzy a veľkosť strát. Vysockého vojnové piesne preto nie sú spomienkami, ale asociáciami adresovanými súčasným poslucháčom. Vo vojnovom námete so súčasným pozadím autor zachytáva typických hrdinov v hraničných situáciách s nadčasovými problémami, ktoré sa týkajú rovnako obdobia vojny, ako aj každodenného života po nej. Vysockého nepochybne ovplyvnila i vojenská kariéra jeho otca Semiona Vladimiroviča Vysockého a strýka Alexeja Vladimiroviča Vysockého, aktívnych účastníkov Veľkej vlasteneckej vojny, ktorí sa zúčastnili oslobodzovania rodnej krajiny i národov Poľska, Nemecka a Československa od fašizmu. S otcom a jeho druhou manželkou Jevgenijou Stepanovnou Lichalatovovou žil Vysockij dva roky (1947 – 1949) v sovietskej vojenskej posádke v Eberswalde vo východnom Nemecku.

Po kapitole s vojnovými piesňami nasledujú kapitola *Piesne o priateľstve*, kapitola z tematicky rôznorodých textov *Triesky*, výber textov z ľúbostnej poézie *Balady o láske* a napokon kapitola filozofických a psychologických úvah, ktorými vyvrcholila Vysockého poetická tvorba. V zbierke *Môj Hamlet* sa nachádza aj originál básne *Vrtošivé kone* (*Koni priveredlivyje*) v ruskom jazyku a dva české preklady Milana Dvořáka (*Koně k nezkracení*) a Jany Moravcovej (*Bujní koně*). Výber z Vysockého textov sa končí kapitolou *Posledná báseň*, v ktorej nájdeme len jedinú Vysockého báseň – tú poslednú, napísanú v júni 1980, venovanú Marine Vladyovej, „*I snizu l'od, i sverchu – majus meždu...*“. V zbierke sa text uvádza v slovenskom preklade aj v ruskom origináli.

Druhá časť knihy, nazvaná *Hold Vladimírovi Vysockému*, obsahuje básne na Vysockého počesť, ktoré mu venovali jeho obľúbení básnici – Bulat Okudžava, Jevgenij Jevtušenko a Andrej Voznesenskij. Medzi veršami napísanými po smrti Vysockého sa nachádza aj Voznesenského báseň *Optimistické rekvíem* (*Rekvijem optimističeskij*), ktorú zložil po jeho prvej klinickej smrti v roku 1970.

Pátranie po nesmrteľnosti básnika – speváka – herca a zároveň človeka – priateľa Vladimira Vysockého pokračuje v tretej časti knihy *Volod'a spieva d'alej*, v zozbieraných svedectvách smútiacich ruských umelcov – Andreja Voznesenského, Roberta Roždestvenského (úryvok z jeho úvodu k zbierke *Nerv*), Leonarda Lavlinského, Bulata Okudžavu, Jurija Trifonova, Julija Kima, Michaila Uljanova, Novelly Matvejevovej, Alexandra Mittu, Alexandra Mežirova, Ally Demidovovej, Jurija Vizbora, Jurija Kariakina, tiež letca kozmonauta Alexandra Ivančenkova a Vysockého manželky Mariny Vladyovej, ktoré opäť vybral a preložil Milan Tokár. Ich pohľad na Vysockého a jeho tvorbu nezávisle a predsa spoločne vykresľuje vonkajší i vnútorný obraz obeťavého antického hrdinu s nevyhnutným tragickým osudom, ktorý je nielen hlavným protagonistom každej svojej drámy, ale zároveň aj jej autorom a režisérom. Medzi jeho tvorbou a životom neexistuje žiadna hranica – „antika ulice, ktorá prešla do bežnej hovorovej reči dneška“³³.

Záver publikácie prináša podrobné kalendárium života a tvorby Vladimira Vysockého. Niektoré roky sú spresnené mesiacmi či dátumami. Vo filmografii však Tokár zámerne vynecháva (aby zbytočne nedráždil „cenzorov“) zmienku o Vysockého účinkovaní vo filme *Intervencia* (*Intervencija*) podľa hry Leva Slavina z roku 1968, ktorý patril v čase vydania zbierky (1985) ešte stále k zakázaným. Tokár sa takisto ne-

³³ VOZNESENSKIJ, Andrej. „O“. In VYSOCKIJ, Vladimír. *Môj Hamlet*, s. 163.

zmieňuje o Vysockého prvom dvojročnom manželstve (1960 – 1962) s herečkou Izou Žukovovou.³⁴

V doslove *Správa o Vladimírovi Vysockom* sa Milan Tokár venuje vykresleniu umeleckého i osobného portrétu Vysockého. Cieľom zbierky v slovenskom preklade je, rovnako ako v českom a pôvodnom ruskom vydaní, priblížiť hodnotu jeho básnického odkazu, a preto sa Tokár zameriava na osobnosť Vysockého predovšetkým ako na básnika, autora poetických textov piesní. Na úvod ale venuje pohľad aj jeho hereckému umeniu, ktorému chce rovnako vzdať poctu. Spomína jeho najvýznamnejšie filmové roly a spomedzi divadelných venuje pozornosť najmä interpretácii Shakespearovho Hamleta, ktorý sa „usiluje o ideál dokonca na pokraji záhuby (...) ustavične balansuje medzi životom a smrťou“, a pre ktorého je najdôležitejší „kolísavý, napätý stav ducha, chaos otázok seba samému i životu, ktorý sa nikdy nedá definitívne uviesť do poriadku a vnútornej harmónie“³⁵. To je zároveň hlavná téma a charakteristika Vysockého diela: „Vždy sa usilujem vyberať pre svoje piesne ľudí v najkritickejšej situácii, vo chvíli rizika, ktorí môžu v každom nasledujúcom okamihu pozrieť do tváre smrti (...).“³⁶ Poetickej tvorbe Vysockého sa Tokár venuje až do konca doslovu. Jej postupný vývin zachytáva cez pomenovanie tém v jednotlivých cykloch piesní a básní i z nich vychádzajúcej štruktúry a formy, ako aj cez odkrytie hodnoty ich osobného a spoločensko-kritického významu.

Vnútorňá strana obalu knihy, pripraveného Prebalovým spravodajstvom pre členov Kruhu milovníkov poézie *Ex libris*, ponúka čitateľom slovenský preklad „dotazníku“ (v českom preklade uverejnený už v knihe *Koně k nezkracení*), ktorý Vysockij vyplnil 28. 7. 1970 – „keď sa takto zabávali herci Divadla na Taganke“, ako píše v poznámke autor jeho prekladu Milan Tokár. Vnútro knižného obalu ponúka aj stručné profily Milana Tokára a Lýdie Vadkerti-Gavorníkovej spolu s jej dvomi prekladmi piesní Bulata Okudžavu.

Antológia, publikácie v časopisoch, spomienky

Od druhej polovice osemdesiatych rokov v ZSSR počet básnických zbierok z tvorby „Puškina 20. storočia“ narastal, a to tak v moskovských, ako aj v mimomoskovských vydavateľstvách. Tie dokonca začali vydávať aj nové vydania zbierky *Nerv*. V Československu sa v druhej polovici osemdesiatych rokov stali preklady Vysockého piesní súčasťou výberu dvoch zbierok – jednej v slovenskom a druhej v českom jazyku.

V roku 1987 vydalo vydavateľstvo Tatran antológiu sovietskej autorskej piesne *Orchester dobrej nádeje*.³⁷ Milan Tokár zostavil výber textov sovietskych spievajúcich básnikov a interpretov autorskej piesne narodených v tridsiatych až päťdesiatych rokoch 20. storočia spolu s ich medailónmi a doslovom. Popri Vysockého piesňach obsahuje antológia výber textov z tvorby Bulata Okudžavu, Novelly Matvejevej,

³⁴ Toto manželstvo bolo „zabudnuté“ a málokto o ňom vedel. Až výskum života Vladimira Vysockého a sumarizácia faktov po jeho smrti zaradili túto informáciu do jeho biografie.

³⁵ TOKÁR, Milan. *Správa o Vladimírovi Vysockom*. In VYSOCKIJ, Vladimír. *Můj Hamlet*, s. 189.

³⁶ VYSOCKIJ, Vladimír. *Ja a moje piesne*. In TOKÁR, Milan (ed.) *Taký bol Vysockij*, s. 31.

³⁷ TOKÁR, Milan (ed.). *Orchester dobrej nádeje*. Prekl. Andrea André, Juraj Andričík, Lubomír Feldek, Ján Kvapil, Ján Majerník, Viliam Marčok, Igor Otčenáš, Ján Štrasser, Ján Turan, Lýdia Vadkerti-Gavorníková. Bratislava : Tatran, 1987.

Jurija Vizbora, Alexandra Gorodnického, Ady Jakuševovej, Jevgenija Bačurina, Jurija Kukina, Jevgenija Klačkina, Julija Kima, Grigorija Dikštejna, Rubena Hachverdiana, Viery Matvejevovej, Alexandra Doľského, Vadima Jegorova, Veroniky Dolinovej, Alexandra Suchanova, Sergeja a Tatiany Nikitinovcov, Viktora Berkovského a Alexandra Dulova. Najväčší priestor v antológii patrí Okudžavovi a Vysockému, pričom druhý z nich je Tokárom predstavený ako „nesporne najuznávanejší a najpopulárnejší sovietsky interpret autorských piesní“³⁸. Do výberu z jeho tvorby podľa prvého vydania zbierky *Nerv* zaradil Tokár devätnásť piesní, ktoré do slovenského jazyka preložil Ján Štrasser. S výnimkou troch už skôr preložených piesní – *Moskva-Odesa* (*Moskva-Odessa*), *Rozhovor pri telke* (*Dialog u televizora*) a *Ona pozná Paríž* (*Ona byla v Paríže*) – publikácia priniesla nové knižne vydané preklady Vysockého piesní.³⁹

Vychádzajúc z formy a obsahu antológie *Orchester dobrej nádeje*, Milan Tokár zostavil v roku 1989 výber z tvorby sovietskych pesničkárov pod názvom *Atlanti drží nebe*⁴⁰, v českých prekladoch Milana Dvořáka⁴¹ a Heleny Frankovej⁴². Aj tentoraz Tokár uvádza texty autorov krátkymi medailónmi s citáciami literátov, vedcov a interpretov autorskej piesne zo slovenskej antológie. Zoznam autorov je takmer totožný, len namiesto Alexandra Suchanova, Sergeja a Tatiany Nikitinovcov, Viktora Berkovského a Alexandra Dulova sú do zbierky zaradené preklady Vadima Jegorova, Borisa Almazova, Viktora Luferova a Borisa Vachňuka. Niektoré z textov boli aj súčasťou *Orchestra dobrej nádeje*. Výber Vysockého piesní je však úplne iný. Osem vybraných textov bolo preložených podľa prvého vydania zbierky *Nerv*, ďalej záznamu posledného Vysockého koncertu v televízii 22. 1. 1980 *Monolog* (Centrálneho televízie, SSSR 1980 – 1986) a mesačníka *Avrora* (9/1986).

V prvom desaťročí po smrti Vladimira Vysockého sa pozornosť vydavateľstiev v ZSSR sústredila na predstavenie jeho poetickej tvorby (Vysockij – básnik). Koncom osemdesiatych rokov pribúdali k tejto línii kníh tituly zamerané na priblíženie ďalších stránok jeho tvorivej osobnosti (Vysockij – herec⁴³ či Vysockij – prozaik) a časopisecky aj knižne začali vychádzať spomienkové publikácie.

Ešte pred knižným vydaním prekladov z týchto diel v slovenskom alebo českom jazyku boli niektoré časti z nich uverejnené spolu s prekladmi Vysockého piesní v československom mesačníku Zväzu spisovateľov ZSSR *Sovětská literatura* (Sovietskaja literatura). V čísle 5/1987 vyšli Dvořákové preklady Vysockého piesní do českého jazyka a do slovenčiny preložené spomínanie Vysockého priateľa Vadima Tumanova *Život*

³⁸ Tamže, s. 55.

³⁹ V roku 1987, k 70. výročiu VOSR, pripravili Milan Tokár s Lubomírom Feldekom výber zo súčasnej sovietskej publicistickej poézie *Aktivne svedomie*, ktorého súčasťou bol aj text Vysockého piesne *Kúpeľ na bielo* (*Baňka po-belomu*). Knihu v grafickej úprave Miroslava Cipára vydal Slovenský spisovateľ. Hlavná správa tlačového dozoru však najskôr prinútila vydavateľa zmeniť grafiku básní a potom ju po pár hodinách predaja aj tak stiahla z kníhkupectva vydavateľstva i distribúcie.

⁴⁰ TOKÁR, Milan (ed.). *Atlanti drží nebe*. Prekl. veršov Milan Dvořák, Helena Franková. Praha : Lidové nakladatelství, 1989.

⁴¹ Preklad textov B. Okudžavu, V. Vysockého, J. Vizbora a R. Hachverdiana (v jazykovej spolupráci s Ladislavom Křehlom).

⁴² Preklad textov A. Gorodnického, A. Jakuševovej, V. Dolinovej, J. Kima, G. Dikštejna, J. Bačurina, A. Doľského, J. Klačkina, J. Kukina, V. Jegorova, B. Almazova, V. Luferova, B. Vachňuka.

⁴³ Publikácia venovaná Vysockého filmovému a divadelnému herectvu vyšla aj v roku 1983, keď bohato ilustrovanú brožovanú monografiu filmovej vedkyne Iriny Rubanovovej vydala Všeľvázová propagácia propagandy filmového umenia.

bez klamstva v preklade Milana Tokára. Sovetská literatúra 12/1988 bola celá venovaná životu a tvorbe Vladimira Vysockého. Úvod k piesňam patril českému prekladu Roždestvenského a samému Vysockému v texte *Ja a moje piesne*, ktorý do slovenčiny preložil redaktor časopisu Milan Tokár. V tomto čísle vyšlo desať piesní a trojdielna pieseň *Chorobopis (Medicinskij protokol)* v českom preklade Milana Dvořáka a šesť piesní v slovenskom preklade Ľubomíra Feldeka. Popri Vysockého veršoch bol v tomto čísle uverejnený Dvořákov český preklad Vysockého nedokončenej prózy *Román o holkách (Roman o devočkach)*, napísanej pravdepodobne na konci sedemdesiatych rokov.⁴⁴ Zobrazuje príbeh bývalej adeptky herectva a valutovej prostitútky Tamary Poluektorovej, jej vzťahy s kriminálnikom Nikolajom Sviatenkom, prezývanom Kolega, a hercom s chrapľavým hlasom Alexandrom Kulešovom, skladajúcim a spievajúcim piesne v sprievode gitary. Práve do opisu tretej postavy premietol Vysockij vlastné charakteristické črty. V ďalších textoch, ktoré boli zaradené do časopisu, spomínajú na umeleckú spoluprácu s Vysockým osobnosti ruskej kultúrnej elity – herci a herečky, filmoví režiséri, scenáristi, kritici, spisovatelia (v českom preklade Valerij Novikov, Natalia Krymovová, Alla Demidovová, Alexander Mitta, Genadij Poloka, Eduard Volodarskij, v slovenskom preklade Stanislav Govoruchin, Jurij Trifonov, Ľudmila Gurčenková). Medzi fotografiami sa nachádza aj ukážka rukopisu Vysockého piesne.

V druhej polovici osemdesiatych rokov sa texty Vysockého piesní objavili aj v ďalších časopisoch. Český týždenník *Vlasta* 13/1987 uverejnil v rozhovore s Milanom Dvořákom jeho preklad Vysockého piesne *Nevrátil se z boje (On ne vernulsa iz boja)*. Československá rusistika 5/1989 sa venovala problematike Vysockého poézie a priniesla ukážky prekladov Dvořáka a Moravcovej. V slovenskom literárnom časopise *Dotyky* 3/1989 vyšla Vysockého pieseň *Nemám rád (Ja ne l'ubl'u)* v slovenskom preklade Jána Zambora, vtedajšieho zakladateľa a šéfredaktora časopisu, spolu s výberom piesní od podobne zatracovaného sovietskeho pesničkára Alexandra Galiča a od skupiny The Beatles.

Taký bol Vysockij

Dve posledné knižné spomienkové publikácie, ktoré sa venovali tvorbe a osobnosti Vysockého a priniesli texty jeho piesní a básní v slovenskom jazyku, vznikli v roku 1990, teda desať rokov po smrti „všeludového Volodu“. Zostavil ich Milan Tokár, prekladateľom Vysockého veršov z Tokárovej jazykovej interpretácie (pokiaľ sa pri konkrétnej piesni neuvádzalo meno iného prekladateľa) bol Ľubomír Feldek.

Prvá vydaná publikácia *Taký bol Vysockij*⁴⁵, zostavená podľa rozličných ruských originálov, predstavuje doposiaľ najkomplexnejšiu slovenskú zbierku preložených materiálov o Vladimirovi Vysockom. Otvára svet „Vysockého divadla“⁴⁶, aby umožnila slovenskému čitateľovi utvoriť si o legende a fenoméne Vladimira Vysockého vlastný slobodný obraz, bez prehnanej mýtizácie a nekritickej glorifikácie: „V tejto knihe sa usilujeme vyjsť v ústrety záujmu o bližšie a pravdivejšie zoznámenie s Vysockým ako človekom i tvorcom – básnikom, pesničkárom, hercom.“⁴⁷

⁴⁴ Vyšiel v leningradskom mesačníku *Neva* až v januári 1988.

⁴⁵ TOKÁR, Milan (ed.). *Taký bol Vysockij*. Bratislava : Obzor, 1990.

⁴⁶ ČUPRININ, Sergej. Vakancia básnika. In TOKÁR, Milan (ed.). *Taký bol Vysockij*, s. 264.

⁴⁷ VYSOCKIJ, Vladimir. Ja a moje piesne. In TOKÁR, Milan (ed.). *Taký bol Vysockij*, s. 9.

Publikácia je rozdelená do piatich častí. Prvá časť *Ja a moje piesne* sa začína rovnomenným textom zostaveným z prepisov zvukových záznamov interview a verejných vystúpení Vysockého v rokoch 1966 – 1980, ktorý bol už predtým uverejnený v časopise *Sovětská literatura* (12/1988). Oproti ruskému originálu s názvom *O pesňach, o sebe*, ktorý Andrej Krylov uverejnil v zbierke *Štyri štvrtiny cesty* (do jej prekladu ho Tokár už nezaradil), je text mierne krátený. Popri ňom kapitola obsahuje prepisy Vysockého ruských interview s Oľgou Širiajevovou⁴⁸ v januári 1972 (*Pracoval som s priateľmi*, Teatr 5/1987), s Alexejom Kazakovom v septembri 1977 (*Témou mojich písní je život*, Literaturnaja Rossija 32/1986), interview pre televízne štúdio v Piatigorsku 14. 9. 1979 (*O živote, o písní o sebe*, výrazne upravené vyšlo v časopise *Sovetskaja molodož* 7. 6. 1987) a zahraničných interview – pre bulharskú tlač v roku 1975 (*Nikoho nenapodobňovať*, Družba, Moskva – Sofia, 1977, mierne krátené), pre francúzske vysielanie Všeľvázového rozhlasu v novembri 1977 s Tatianou Butkovskou (*Pieseň nepozná hranice*, Muzykaľnaja žižň 24/1986) a prepis z interview pre taliansku televíziu na jar 1979 (*Mojím cenzorom je moje svedomie*, Literaturnaja Rossija 46/1987), ktorého publikáciu pripravil Andrej Krylov.

V druhej časti knihy *Svedomie nosil pri srdci* ožívajú spomienky na Vysockého ako syna, otca a manžela. Obsahuje rovnomenné interview s Vysockého matkou Ninou Vysockou pre týždenník *Ogoňok* (38/1986, mierne krátené), s otcom Semionom Vysockým pre týždenník *Argumenty i fakty* (*Otec o synovi*, 3/1987), starším synom Nikitom Vysockým taktiež pre týždenník *Argumenty i fakty* (*Otec očami syna*, 52/1987) a svedč o vzťahu poslednej manželky Mariny Vladyovej v interview pre týždenník *Ogoňok* (*Žijem sebou...*, 18/1987).

Tretia časť *Život bez klamstva* prináša spomienky básnikov Igora Kochanovského, Andreja Voznesenského, filmovej herečky Ludmily Gurčenkovej, filmového režiséra a scenáristu Gennadija Poloka, divadelného a filmového herca, kolegu z Taganky a autora niekoľkých krátkych próz Valerija Zolotuchina, bieloruského prozaika, scenáristu, literárneho vedca a publicistu Alesa Adamoviča, herca z Taganky Valerija Ivanova, ďalej Vadima Tumanova – námorného navigátora, ktorý sa aktívne zúčastnil Veľkej vlasteneckej vojny a potom nespravodlivo odsúdený strávil osem rokov v stalinských táboroch, irkutského novinára Leonida Mončinského, filmového režiséra a scenáristu Stanislava Govoruchina, prozaika Jurija Trifonova, divadelného a televízneho režiséra, divadelného pedagóga a teoretika Anatolija Efrosa, divadelnej a filmovej herečky, kolegyne z Taganky Ally Demidovovej a pesničkára a spisovateľa Bulata Okudžavu.⁴⁹

Nasledujúca časť titulu predstavuje spomínaný výber dovtedy v slovenskom jazyku knižne nevydaných štyridsaťjeden textov z Vysockého tvorby podľa ruských originálov, ktoré vyšli v sovietskych publikáciách alebo časopisoch v druhej polovici osemdesiatych rokov. Kľúčom k výberu piesní boli odkazy autorov príspevkov, ktorí sa vo svojich spomienkových textoch o daných piesňach zmieňovali, a tiež zámer vydať nové, dovtedy nepreložené texty Vysockého do slovenského jazyka.⁵⁰ Výber je

⁴⁸ Pracovníčka nemeckej redakcie moskovského vydavateľstva Mir, ktorá začiatkom roku 1972 ako študentka robila rozhovory s poprednými hercami z Divadla na Taganke.

⁴⁹ Niektoré z textov boli predtým uverejnené v slovenskom alebo českom preklade v časopise *Sovětská literatura* (5/1987 a 12/1988).

⁵⁰ Publikácia *Taký bol Vysockij* sa pripravovala ešte za socializmu a z dôvodu cenzúry do nej Milan Tokár

sústredený predovšetkým na tie vážne, ale nechýbajú ani jeho paródie na kriminálne témy – blatnye, ako *Tetovanie (Tatuirovka)*, *Červené aj zelené, žlté aj to blankytné...* (*Krasnoje, zeljonoje, žoltoje, lilovoje...*) alebo *Nevesta ma bude oplakávať čestne...* (*Za meňa nevesta otrýdajet čestno...*). Vysockého veľakrát nahovárali, aby sa svojich „dvorových“ piesní vzdal, ale on tak nikdy neurobil. Mali pre neho veľký význam jednak z hľadiska tematiky („V každej z týchto prvých piesní bola jedna – ako sa hovorí – vrúcna vášň; bola v nich odveká ľudská túžba po slobode, milovanej žene, priateľoch, blízkych ľuďoch, nádej, že ho budú čakať“) a tiež štruktúry („Priniesli veľký ošoh pri hľadanií formy, jednoduchého jazyka v piesňovom podaní, vydareného slova, verša. (...) Usiloval som sa preniesť túto jednoduchosť cez všetky časy a zachovať ju v piesňach, ktoré majú silnejší, vážnejší náboj.“)⁵¹

Na rozdiel od predchádzajúcej slovenskej zbierky *Môj Hamlet* sa texty pesničiek prvýkrát uvádzajú aj s datovaním Andreja Krylova⁵² (sám Vysockij ich nedatoval). Milan Tokár pritom hneď v úvode odkazuje na rozmanité verzie Vysockého piesní, ktoré často interpretoval v rôznych variantoch a pod rôznymi názvami. Ako príklad uvádza pieseň *Pravda a lož*, ktorá existuje aj pod názvami *Podobenstvo o pravde (Pritča o Pravde)* či *Podobenstvo o pravde a lži (Pritča o Pravde i Lži)*, pričom slová „pravda“ a „lož“ sa rôzne píšu s malými a veľkými písmenami v názve.⁵³ Podobne to platí aj o iných slovách v ďalších piesňach, napríklad *Balada o láske (Ballada o Ljubvi)*, pretože ruština rada personifikuje niektoré pojmy. Názvy v knihe sú uvádzané metódou ruských bádateľov, ktorí ich v záujme jednotnosti pomenúvajú prvým veršom ruského originálu.

Záverečná časť publikácie zachytáva pohľad piatich osobností z oblasti literatúry a žurnalistiky – básnika Roberta Roždestvenského, moskovského novinára, redaktora denníka *Izvestija* Vladimira Nadeina, poprednej sovietskej divadelnej kritičky, tajomníčky komisie pre literárne dedičstvo Vladimira Vysockého Natalie Krymovovej, literárneho kritika a vedca, pedagóga Gorkého literárneho inštitútu v Moskve Vladimira Novikova, literárneho kritika a vedca, redaktora týždenníka *Literaturnaja gazeta* Sergeja Čuprinina. Vo svojich štúdiách poskytujú odbornú analýzu Vysockého verša, ktorý „vychádza ako verš všetkých bardov z poézie ‚strieborného veku‘, ktorá sa často usilovala vyjsť za hranice čisto ‚písomnej‘ formy, zliať sa s hudbou, divadlom, výtvarnou plastikou. Pre verš bardov bola mimoriadne dôležitá futuristická tradícia; u Bulata Okudžavu sa spojila so štylistikou romance, u Novelly Matvejevovej a Alexandra Galiča s kultúrou ironickej knižnej štylizácie, u Vysockého s ironickou parafrázou mnohohlasnej reči ulice.“⁵⁴ Tento mnohohlas stvoril v jeho piesňach a básňach živý obraz „encyklopédie ruského života obdobia stagnácie“

nezaradil niektoré básne a piesne, napríklad *Pesňu o antisemitach* alebo *Pismo v redakciju televizionnoj peredači „Očevidnoje i neverojatnoje“ iz sumešedšego doma – s Kanatčikovej dači*. Záznam Vysockého interpretácie druhej menovanej piesne počas posledného televízneho koncertu *Monolog* sa spolu s jej prekladom stal súčasťou spomínanej relácie Československej televízie Bratislava *Básnik s gitarou : Vladimír Vysockij – pozri pozn. 30*. Pieseň v nej bola uvedená pod slovenským prekladom názvu *List televíznej redakcii „Neuveriteľné skutočnosti“ napísaný v psychiatrickej liečebni v Kanatčikovom sanatóriu*.

⁵¹ VYSOCKIJ, Vladimir. Ja a moje piesne. In TOKÁR, Milan (ed.). *Taký bol Vysockij*, s. 17.

⁵² Každú Vysockého pieseň datuje rokom, v ktorom ju Vysockij prvýkrát interpretoval.

⁵³ Milan Dvořák uviedol túto pieseň v zbierke *Koně k nezkracení* pod názvom *Pravda a lež*, v Sovětskej literature (12/1988) ju nazval podľa vzoru ruskej časopiseckej publikácie s veľkými písmenami *Podobenstvo o Pravdě a Lži*, no neskôr sa vrátil k pôvodnému prekladu názvu.

⁵⁴ NOVIKOV, Vladimir. Živý. In TOKÁR, Milan (ed.). *Taký bol Vysockij*, s. 246.

a „encyklopédie nálad súčasného človeka“⁵⁵, ktorému chce vrátiť stratenú vieru v spravodlivosť.

Každá časť publikácie obsahuje bohatú fotografickú prílohu, tematicky dopĺňajúcu jednotlivé časti knihy. K rozhovorom s Vysockým radí súkromné fotografie z detstva, s rodinou, hereckými spolužiakmi, kolegami umelcami a s manželkou Marinou. K spomienkam rodiny v druhej časti priraduje fotografie z predstavení Divadla na Taganke, k spomienkam kolegov v ďalšej časti fotografie z filmov a nakrúcania, vrátane dvoch plagátov k filmom *Intervencia* a *Krátke stretnutia (Korotkije vstreči)*. Výber z textov piesní sprevádzajú fotografie obálok z ruských, českých, slovenských a cudzojazyčných vydání zbierok Vysockého a obálky z francúzskeho vydania knihy Mariny Vladyovej *Vladimir – Prerušený let*⁵⁶. Texty venujúce sa rozboru Vysockého tvorby dopĺňajú fotografie obalov platní vydaných v Rusku spoločnosťou Melodija i zahraničnými spoločnosťami. Veľkým prínosom publikácie je Tokárov bohatý poznámkový aparát uvedený v jej závere.

Druhú Tokárovu zbierku v slovenčine z roku 1990 *Štyri štvrtiny cesty*⁵⁷ vydalo bratislavské vydavateľstvo Smena podľa rovnomenného ruského originálu *Četyre četverti puti*, ktorý zostavil Andrej Krylov pre vydavateľstvo športovej literatúry Fizkultura i sport (Moskva, 1988). To podmienilo výber Vysockého textov piesní zo športového cyklu, ktoré tak boli vďaka prekladu zbierky prvýkrát preložené aj do slovenčiny. Spolu s nimi sa v knihe nachádzajú spomienky na Vladimira Vysockého, odkrývajúce jeho blízky vzťah k športu: „Veľmi veľa som športoval. Keď som bol mladší, venoval som sa boxu, akrobatike a mnohým iným druhom športu... Keď som sa potom stal hercom, športoval som kvôli javisku, pretože v našom divadle treba robiť rozličné akrobatické čísla, je to syntetické divadlo.“⁵⁸

Tokár preniesol do slovenského prekladu Krylovovej zbierky všetkých sedemdesiatosem textov piesní. Tým obohatil fond slovenských prekladov Vysockého piesní a básní o výber takmer päťdesiatich dovtedy nepreložených textov a dvadsiatich ôsmich nových prekladov textov, ktoré boli predtým uverejnené v zbierkach *Môj Hamlet* a *Taký bol Vysockij*. Podľa ruského originálu sa pri piesňach opäť uvádza aj ich datovanie a k niektorým sú priradené Vysockého komentáre o danej piesni. V slovenskej publikácii chýba kapitola *Varianty i nabroski*, v ktorých sú uvedené prvotné varianty piesní *Pesnička o výškarovi (Pesenka pro pryguna v vysotu)*, *Pesnička o dial'karovi (Pesenka pro pryguna v dlinu)* a niekoľko ďalších náčrtov textov bez názvu. Súčasťou slovenského prekladu zbierky nie sú ani záverečné poznámky Krylova, ktoré obsahujú aj citácie zdrojov uverejnených variantov piesní.

Úvod publikácie tvorí tridsaťpäť fotografií (zväčša rozdielnych od ruského originálu) z Vysockého predstavení, filmov, nakrúcaní, aj súkromných okamihov, ako napríklad záber z improvizovaného koncertu počas svadobnej cesty na lodi Gruzija. Text piesne *Masové hroby (Bratskije mogily)* je samostatným úvodom k spomienkovej časti publikácie v kapitole *Bol sluhom čistého štýlu...* V ruskom origináli sa pred textom piesne nachádza ešte svedčenie letca-kozmonauta Alexandra Ivančenkova *On ra-*

⁵⁵ ČUPRININ, Sergej. Vakancia básnika. In TOKÁR, Milan (ed.). *Taký bol Vysockij*, s. 264.

⁵⁶ Orig. názov *Vladimir ou le vol arrêté*. Paríž : Fayard, 1988. Prekl. názvu Milan Tokár.

⁵⁷ KRYLOV, Andrej (ed.). *Vladimir Vysockij : Štyri štvrtiny cesty*. Ed. a prekl. prózy Milan Tokár, prekl. veršov za jazykovej spolupráce Milana Tokára Lubomír Feldek. Bratislava : Smena, 1990.

⁵⁸ VYSOCKIJ, Vladimir. In KRYLOV, Andrej (ed.) *Vladimir Vysockij : Štyri štvrtiny cesty*, s. 229.

botal s nami v kosmose, vydávajúceho svedectvo o pomoci Vysockého pesničiek počas stoštyridsiaticich dní letu vo vesmíre (preklad úryvku bol publikovaný v knihe *Môj Hamlet*) a predslov vydavateľstva. V tejto časti knihy na Vysockého, predovšetkým cez osobné „športové“ zážitky s ním, spomínajú osobnosti z umeleckého a športového prostredia – Jurij Vizbor, Igor Kochanovskij, Michail Tal', Leonid Jelisejev, Veniamin Smechov, Vsevolod Chančin, Alexander Massarskij, German Klimov, Oleg Blochin a Viačeslav Staršinov. V ruskom origináli sa v tejto časti nachádzajú aj spomienky Vysockého staršieho syna Arkadija Vysockého, ďalej Davida Tyšlera a Stanislava Govoruchina. V porovnaní s originálom je spomienková časť knihy mierne skrátená.

Druhý celok (ako označuje kapitoly zbierky Milan Tokár) *Beh mimochodníka* predstavuje rôznorodý výber Vysockého textov piesní z cyklov jeho tvorby. Piesne z tzv. horolezeckého a námorníckeho cyklu sú zaradené do tretej časti titulu *Služba živlom neznáša zhon...*, do posledného *Skoky a grimasy osudu* sú vybrané piesne z tzv. dobrodružného cyklu a cyklu piesní o jednotlivých druhoch športu.⁵⁹

Tak ako v ruskom vydaní, aj záver slovenského prekladu zbierky patrí slovu Vladimira Novikova. V svojej úvahe *Tréning ducha* sa zamýšľa nad poslanstvom Vysockého piesní so športovou tematikou, ktoré vytvárajú metaforický priestor bytia s analýzou vzorcov správania podľa životných princípov a hľadajú tie správne impulzy pre naše konanie a myslenie. Ich nachádzanie Vysockij ponúka práve cez svoj ozvláštnený, stereotypy búrajúci názor na šport i cez nikdy nekončiaci „tréning ducha“, bez ktorého nie je možné objaviť pravé hodnoty.

Začiatkom deväťdesiatych rokov mal Tatran v edičnom pláne spomienkovú knihu Ally Demidovovej *Vysockij, kakim znaju i lubľu* (Moskva : Sojuz teatralnych dežatelej RSFSR, 1989). Na jej publikovanie pod názvom *Vysockij, akého som ho poznala a milovala* odkazuje Milan Tokár v úvode knihy *Taký bol Vysockij*. O tom, že by kniha vyšla v preklade do slovenského jazyka, však neexistujú žiadne zmienky, dá sa teda predpokladať, že sa tak napokon v dôsledku spoločensko-politických zmien po roku 1989 nestalo.

Preklady Milana Dvořáka

Štafetu slovenskej publikačnej činnosti druhej polovice osemdesiatych rokov a začiatku deväťdesiatych rokov prebrala v ich druhej polovici ruka českého prekladateľa Milana Dvořáka. V roku 1997 vyšla vo vydavateľstve Votobia kniha *Pravda a lež* s podtitulom *Písňové texty*⁶⁰. Bola to prvá publikácia s textami Vysockého po rozdelení Československa a zároveň prvá samostatná zbierka⁶¹ Vysockého textov v Dvořákových prekladoch. Úvod zbierky tvorí citát Jaromíra Nohavicu: „Ten, kdo skládá písně / sám nejlíp ví / komu stojí na ramenou. / Děkuji Vám, Vladimíre / děkuji Ti, Milane.“⁶²

⁵⁹ Na jednom z koncertov Vysockij prezradil zámer napísať piesne o všetkých štyridsiaticich deviatich druhoch športu uvedených na tiketoch športky. Tento zámer sa mu však už nepodarilo uskutočniť v plnom počte.

⁶⁰ VYSOCKIJ, Vladimír. *Pravda a lež : Písňové texty*. Ed. a prekl. Milan Dvořák. Praha : Votobia, 1997.

⁶¹ V roku 1989 mala vo vydavateľstve Odeon vyjsť samostatná zbierka Vysockého piesní a básní *Koně k nezkracení* v preklade Milana Dvořáka, ktorý bol aj jej zostavovateľom. K realizácii projektu napokon nedošlo.

⁶² In VYSOCKIJ, Vladimír. *Pravda a lež : Písňové texty*, s. 5.

Milan Dvořák v úvode upozorňuje, že zbierkou nesleduje oslavu ani kritiku Vysockého tvorby. Po rozpade Sovietskeho zväzu existujú Vysockého texty bez toho, na základe čoho vznikali a na čo reagovali, ponechávajú si ale svoju aktuálnosť a cenu z hľadiska večnej básnickej hodnoty, ktorú má slobodne posúdiť sám čitateľ. Zbierka má prehovoriť sama za seba hlasom Vysockého. Cieľom je vytvoriť ilúziu, že sa ocitneme na Vysockého koncerte, ktorým nás sprevádza on sám. Texty piesní preto dopĺňajú prepisy Vysockého komentárov, ktoré sa zachovali na nahrávkach z rôznych vystúpení.

Zbierka s titulnou fotografiou Vysockého v role Hamleta, spievajúceho a hrajúceho na začiatku predstavenia na gitare v úzadí javiska, obsahuje výber stodva Vysockého textov. Z toho je vyše šesťdesiat nových knižne publikovaných prekladov dovtedy nepreložených textov alebo nových prekladov do českého jazyka. Na konci zbierky sa nachádza text piesne Jaromíra Nohavicu *Píseň pro Vladimíra Vysockého*.

Záver ponúka stručný prehľad Vysockého životopisných údajov a Dvořákov doslov, v ktorom sa venuje rozdielnosti názvov textov, variantov samotných textov, ktoré Vysockij podľa práva autorskej piesne na improvizáciu menil, a odlišnosti foriem ich zápisov. Preklady názvov niektorých piesní, ako aj preklad a zápis textov sa medzi jednotlivými publikáciami Milana Dvořáka líši, ako dôsledok jeho neustálej snahy nájsť adekvátnu verziu prekladu a zároveň sa vysporiadať so spôsobom Vysockého uvádzania piesní pod viacerými názvami. V zbierke *Pravda a lež* Dvořák používa názvy, ktoré sú pre Vysockého texty „zaužívanéjšie“. Platí to hlavne pri porovnaní so zbierkou *Koně k nezkracení*, v ktorej napríklad pieseň *Spaste naše duše* (*Spasite naši duši*) nazýva *SOS*, ako ju sám Vysockij predstavil na jednom z koncertov.⁶³ V konečnom dôsledku však Milan Dvořák poukazuje na to, že zápis Vysockého textov či preklad ich názvov nie je až taký dôležitý, pretože „stejně jako je v jazyce primární řeč a písmo až sekundární, je i ve Vysockého písňové tvorbě prvotním a živoucím organismem zpíváný přednes“⁶⁴. Tak ako Brookovi stačilo na vznik divadelného aktu, aby sa človek prešiel prázdny priestorom a druhý ho pritom pozoroval, Vysockému stačil pre akt autorskej piesne živý kontakt s poslucháčom: „Mám gitaru, vaše oči – a viac nič.“⁶⁵

V roku 2006 vyšla vo vydavateľstve Dokořán druhá samostatná zbierka Dvořákových prekladov dvadsiatich siedmich Vysockého piesní *Nepiju sám*⁶⁶. Obsahuje niekoľko už klasických textov – *Lázeň až doběla*, *Dialog u televize*, *Koně k nezkracení*, *Pravda a lež* či *Lodě (Korabli)*. Najväčší priestor však Dvořák dáva novým prekladom z rôznych okruhov Vysockého tvorby, nevynechávajúc ani jeho rané blatnye.

Táto publikácia neobsahuje žiadne fotografie, autorom grafickej úpravy a ilustrácií je Pavel Růt. O záujme verejnosti o Vysockého tvorbu svedčí fakt, že už v nasledujúcom roku vyšlo druhé vydanie zbierky.

⁶³ Ako ďalšie príklady možno spomenúť pieseň *Povrazochodec* (*Kanatochodec / Nařanutyj kanat*), ktorú Milan Dvořák uvádza v zbierke *Koně k nezkracení* ako *Provoz*, pieseň *Vrchol* (*Veršina*) ako *Neohlížejte se...*, *Píseň sentimentálního boxera* (*Pesňa sentimentálního boxera / Pesňa pro sentimentálního boxera*) ako *Ring* či *Píseň zpěváka u mikrofonu* ako *Je to žár*. Niektoré piesne v zbierke *Koně k nezkracení* uvádza bez názvu – napríklad *Dopis na zemědělskou výstavu* (*Pismo na sel'chozvystavku*) a *Dopis ze zemědělské výstavy* (*Pismo s sel'chozvystavki*).

⁶⁴ DVOŘÁK, Milan. Několik vysvětlujících poznámek. In VYSOCKIJ, Vladimír. *Pravda a lež : Písňové texty*, s. 266.

⁶⁵ VYSOCKIJ, Vladimír. Ja a moje piesne. In TOKÁR, Milan (ed.). *Taký bol Vysockij*, s. 20.

⁶⁶ VYSOCKIJ, Vladimír. *Nepiju sám*. Ed. a prekl. Milan Dvořák. Praha : Dokořán, 2006.

Vysockij na prelome storočí

Na konci deväťdesiatych rokov vydalo vydavateľstvo The World Circle Foundation v rámci edície *Nevyjasněná úmrtí speciál* knihu Mykola Hejka a Jany Havlíkovej s názvom *Asteroid 2374 : Život a smrt Vladimíra Vysockého*⁶⁷. Vydaná bola zároveň s rovnomenným dokumentom v réžii Mykolou Hejka, podľa námetu a scenára Kataríny Hejkovej. Autori knižnej publikácie i dokumentu spolupracovali pri vzniku so Štátnym kultúrnym centrom – Múzeom V. S. Vysockého v Moskve (Dom Vysockého na Taganke). Publikácia je, tak ako aj dokument, zameraná na predstavenie Vysockého osobnosti a odhalenie širokého spektra jeho tvorby cez výnimočné a silné aspekty, záchytné body jeho života (sú označené už v samotných názvoch dvadsiatich piatich kapitol: napr. *Divadlo na Tagance, Herec, Válečné písně, Oficiálně neexistoval, Přátelé, Rodina, Marina, Filmy, Alkohol, Hamlet*), ktoré spolu vytvorili podobu Vysockého života symbolicky sa ponášajúceho na horiaci asteroid natoľko, až bol po ňom napokon jeden pomenovaný.⁶⁸

Kniha sa začína spomienkami filmového režiséra Alexandra Mittu, ktorý sa prvý dozvedel o doposiaľ záhadami opradenej Vysockého smrti (uzatvorenej ako zlyhanie srdca) v kapitole *Koniec*. Od nasledujúcej kapitoly *Začiatok* sa text publikácie retrospektívne vracia a spúšťa filmový pás Vysockého života. Autori ho však nepostrihali z prekladov spomienkových publikácií a textov, ale pre knihu aj dokument získali pôvodné osobné svedectvá Vysockého druhej manželky Ludmily Abramovovej, jeho matky Niny Vysockej, syna Nikitu Vysockého, blízkeho priateľa Vadima Tumanova či kolegov z divadla a filmu – popri spomínanom Alexandovi Mittovi aj od Eduarda Volodarského, Ally Demidovovej, Jurija Lubimova, Gennadija Poloka, Valerija Zolotuchina. S dovolením Mariny Vladyovej však bolo uvedených niekoľko citácií z jej autobiografickej knihy *Vladimír aneb Zastavený let*.⁶⁹

Práve cez optiku autentických svedectiev sa vynárajú zaujímavé súvislosti o známych a už mnohokrát vypovedaných faktoch o živote a tvorbe Vladimira Vysockého. Uvádzané skutočnosti sa nevyhýbajú ani ich negatívnym a nejasným stránkam, často vzbudzujúcim špekulatívny záujem verejnosti. Otvárajú sa témy Vysockého workoholizmu, alkoholizmu, drogovej závislosti, nelichotivých tajomstiev zo súkromného života – teda témy, o ktorých sa vedelo a hovorilo, ale nepísalo (rozhodne nie po slovensky alebo po česky). Kapitoly sprevádzajú úryvky z textov piesní a básní i tri celé texty v preklade Milana Dvořáka. Publikácia obsahuje bohatý fotografický materiál z Vysockého divadelných a filmových rol, nakrúcania i súkromných okamihov.

Pri príležitosti dvadsiateho piateho výročia smrti Vladimira Vysockého vyšiel v pražskom vydavateľstve Albatros český preklad spomienkovej knihy jeho manželky Mariny Vladyovej *Vladimír aneb Zastavený let*⁷⁰. Herečka text neskôr vo vlastnom

⁶⁷ HEJKO, Mykola – HAVLÍKOVÁ, Jana. *Asteroid 2374 : Život a smrt Vladimíra Vysockého*. Prekl. veršov V. Vysockého Milan Dvořák. Praha : The World Circle Foundation, 1999.

⁶⁸ Ludmila Žuravlovová z Krymského astrofyzikálneho observatória objavila v pásme asteroidov planétku, ktorú nazvala podľa Vladimira Vysockého Vladvysockij. V medzinárodnom katalógu ju zaregistrovali pod týmto menom s číslom 2374.

⁶⁹ Autori uvádzajú knihu pod preloženým názvom *Přerovaný let*.

⁷⁰ VLADYOVÁ, Marina. *Vladimír aneb Zastavený let*. Prekl. Markéta Vinická, prekl. veršov A. S. Puškina a textov piesní V. Vysockého Milan Dvořák. Praha : Albatros, 2005. Francúzsky originál *Vladimír ou le vol arrêté*. Paríž : Fayard, 1987.

podaní preniesla na javisko v podobe inscenácie. Text knihy je kaleidoskopickým radením spomienok Vladyovej, ktoré adresuje priamo Vysockému. Ponúka pohľad do súkromia dvanástich rokov ich spoločného života – od zoznámenia cez zosobášenie, cestovanie, snívanie, radosti a trápenia až po snímanie Vysockého posmrtnej masky Marinou v márnici, neočakávane veľkolepý pohreb počas moskovskej olympiády, nezmyselný boj s rodinou o podobu pomníka a rozhodnutie o všetkom napísať. Paralelne sprostredkúva vzácny pohľad do zákulisia Vysockého tvorby, ktorej sa stala súčasťou, ale ktorú zároveň po celý čas pozorovala aj ako diváčka v hľadisku. Hrdinu svojho príbehu neidealizuje, ponúka neprikrášlený pohľad na ich vzťah ani na dobu, v ktorej sa stretli a žili. Odhaľuje kontexty vzniku Vysockého slávnych piesní, nahrávanie platní v ZSSR i v zahraničí, skúšanie rol v divadle či nakrúcanie filmov, vďaka čomu je možné vnímať ich v celkom iných významových rovinách.

Pri spomínaní sa Marina Vlady nedrží prísnej chronológie, skôr asociatívneho radenia opisovaných udalostí vychádzajúcich z jednotlivých spomienok, ktoré ožívajú v prítomnom čase jej rozprávača. Zdrojom zaujímavých informácií o momentoch z Vysockého života sú popri inom aj spomienky z ich spoločných zahraničných ciest. Dozvedáme sa z nich napríklad, ako sa Vysockij s Marinou pri návšteve USA ocitli na nakrúcaní scény filmu *New York, New York* s Lizou Minelli a Robertom de Nirom, ako sa stretli s Milošom Formanom na skúške k filmu *Hair* či ako Vysockého očaril *Timon Aténsky* v réžii Petra Brooka v divadle Bouffes-du-Nord v Paríži, kde po predstavení, v prázdnom priestore divadla, spieval na Brookovu žiadosť hercom súboru – bol to vlastne jeho prvý koncert na Západe. V knihe sa, samozrejme, nachádzajú úryvky z Vysockého piesní i celé texty a jeho posledná báseň pre Marinu *Marině, jediné lásce mého života* („I snizu l'od, i sverchu – majus meždu...“). Všetky Vysockého texty a citovné verše Alexandra Sergejeviča Puškina preložil Milan Dvořák.

Prvá zbierka Vysockého veršov po vzniku samostatnej Slovenskej republiky vyšla až v roku 2003, keď ju ako „kolibríčie vydanie“ (darčekový mini knižný formát v koženej väzbe) pod názvom *Vraciam sa* vydalo vydavateľstvo Pezolt v Košiciach. Náklad sa však rozpredal, z dostupných informácií nie sú známe mená zostavovateľa zbierky, ani prekladateľa.⁷¹

Tým sa prehľad tvorby Vladimira Vysockého v slovenských a českých knižných publikáciách v danej chvíli končí. Od uverejnenia prvých českých a slovenských knižných prekladov jeho piesní a básní v osemdesiatych rokoch je o Vysockého tvorbu zo strany čitateľov stále evidentný záujem, na čo nie raz odkazuje aj Milan Tokár v úvodoch k publikáciám a o čom svedčí aj predajnosť jednotlivých titulov.

Úzky, no koncentrovaný okruh prekladateľov jeho piesní a básní, venujúcich sa takisto aj prekladom ďalších Vysockého textov a materiálov o ňom i jeho tvorbe do češtiny a slovenčiny, nám zároveň ponúka zaujímavý pohľad na vzniknutú prekladateľskú tradíciu v oboch jazykoch, v ktorých sa stihla rozvinúť samostatná mužská aj ženská línia. Pri vzájomnom porovnaní prekladov Vysockého veršov sa jasne zrkadlí tak profesionálne, ako aj osobné stretnutie spomínaných prekladateľských osobností s básnikom Vysockým. Odzrkadľuje sa to najmä v ich snahe priniesť vo

⁷¹ Podľa informácií dostupných na https://sk.wikipedia.org/wiki/L%C3%BDdia_Vadkert%C3%ADkov%C3%A1_Preložila_Vysock%C3%A9ho_texty_v_zbierke_s_rovnak%C3%BDm_n%C3%A1zvom_L%C3%BDdia_Vadkert%C3%ADkov%C3%A1_u%C5%BE_v_roku_1997. O vydaní zbierky pod týmto (ani pod iným) názvom a z tohto roku sa však nevyskytujú ďalšie informácie.

svojich prekladoch jednak všeobecne najznámejšie a najžiadanejšie Vysockého texty piesní a básní z jednotlivých okruhov jeho tvorby, a tiež tie, ktoré sú im samým blízke a majú pre nich vlastnú výpovednú hodnotu a význam. Toto osobné prepojenie je najviac evidentné u prekladateľa Milana Dvořáka. V ňom Vysockij hneď od začiatku našiel „kongeniálneho“ (ako sa píše na obale jeho zbierky *Pravda a lež*) dvorného a dodnes verného prekladateľa, ktorý sa zároveň venuje i živej vokálnej interpretácii svojich prekladov aj originálov Vysockého piesní.

Pri pohľade na slovenskú prekladateľskú tradíciu Vysockého textov si v porovnaní s českou možno všimnúť, že preklady vznikali aj spoluprácou autora pracovného prekladu (Milan Tokár) s básnikom (Lubomír Feldek), ktorý jeho „pervoistočnik“ prebásnil.

V porovnaní počtu Vysockého textov s počtami publikovaných prekladov do slovenčiny a češtiny je zrejme, že napriek snahe editorov vyabstrahovať do ponuky tie najpopulárnejšie a „najdôležitejšie“ Vysockého piesne a básne zostáva prevažná časť jeho rozsiahlej tvorby stále nepreložená. V slovenčine doteraz chýba aj preklad Vysockého nedokončenej prózy *Román o dievčatách* (*Roman o devočkach*, prekl. slov. názvu Milan Tokár), doposiaľ nepreložené sú aj diela zaoberajúce sa odbornou analýzou Vysockého tvorby – autorskej i hereckej. Spolu s tým je nutné dodať, že samostatným skúmaním umeleckého a tvorivého odkazu Vysockého, jeho aktívneho významu pre súčasné divadelné a básnické umenie, sa na Slovensku ani v Čechách doposiaľ nikto nezaoberal. Treba veriť, že sa táto skutočnosť čoskoro zmení a že legendárny „všeludový“ hrdina Vysockij (narodený 25. januára, rovnako ako legendárny slovenský hrdina Juraj Jánošík) sa v slovenskom aj v českom jazyku dočká adekvátneho výskumu umeleckého dedičstva, ktoré nám zanechal, ako aj ďalšieho rozsiahlejšieho publikovania svojich nadčasových piesní a básní. Potom sa snáď aj u nás naplnia slová tohto herca, básnika a pesničkára: „Odišiel som, no mám vás rád / a vrátim sa do vašich uší.“⁷²

VLADIMIR VYSOTSKY IN SLOVAK AND CZECH PUBLIKATIONS

Zuzana SPODNIAKOVÁ

This study presents a bibliography of poem and song collections by Vladimir Semyonovich Vysotsky (1938–1980), a Russian actor and bard from the second half of the twentieth century, and publications dealing with him published either in the Slovak or Czech language from 1980 until present. It offers a survey of the translations of particular books and examines the source texts with regard to publication tendencies and editorial context in the original literary environment. It also explores publications consisting of thematically relevant translated and original materials about Vladimir Vysotsky. It follows the dramaturgy of publications, taking into consideration the tradition of translation of Vysotsky's poetry by Milan Dvořák and Jana Moravcová into Czech and Lýdia Vadkerti-Gavorníková, Lubomír Feldek and Ján Štrasser into

⁷² Z piesne „Neústupčivo hľadám dno...“ („Uprjamo ja stremľus ko dnu...“). Prekl. Lýdia Vadkerti-Gavorníková. In VYSOCKIJ, Vladimír. *Můj Hamlet*, s. 50.

Slovak, in books compiled and edited by Milan Tokár. Although the study focuses on seminal book publications, it also touches upon important magazine and journal publications of Vysotsky's work and texts dealing with his legacy or personality.

Príspevok je výstupom grantového projektu VEGA 2/0170/16. Vznikol v rámci doktorandského štúdia v Ústave divadelnej a filmovej vedy SAV (externá vzdelávacia inštitúcia Katedry estetiky na Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre), školiteľ Miloš Mistrík.